

УДК 37.03

Ірина Нестайко

ХРИСТІЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ – ШЛЯХ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО СВІТУ ШКОЛЯРА

Спостерігаючи над тим, що сьогодні відбувається з дітьми і молоддю, можна ствердити, що на даний час ми маємо справу з чітко вираженою кризою вихователів і виховання. На нашу думку, ця криза виникає з двох основних причин. Перша з них – це раптові суспільні, культурні і цивілізаційні зміни. Даний час ставить важкі випробування перед вихователями і вихованцями, оскільки він пропагує відкинення авторитетів, моральних засад чи норм поведінки. Друга причина кризи виховання живе в самій педагогіці, а саме в помилкових і наївних концепціях виховання. Домінуючі педагогічні системи опираються на дуже вузьке або наївне бачення вихованця, а також виховні методи. Прикладом може бути сучасна лаїцька гуманістична педагогіка, що спирається на Рогерса, який розглядає вихованця дуже вузько (основне – це тілесність, емоційність і суб'єктивне мислення), а також дуже наївно (згідно нього вихованець є внутрішньо добрим і безконфліктним) [4]. Внаслідок цього пропаговані методи виховання є вузькоспрямовані і наївні (спонтанність і самореалізація зі сторони вихованця, а також наївне сприйняття себе, довіра і емпатія зі сторони вихователів).

Результатом суспільної кризи, кризи вихователів і виховання є все більш драматичне страждання сотні тисяч вихованців. Ніколи в історії Західної цивілізації не було стільки мільйонів вихованців агресивних, злочинних, психічно хворих, залежних від алкоголю, наркотиків, самовбивць, нездатних любити і жити в правді. Таку ситуацію сучасних вихованців дуже чітко символізують два біблійні оповідання: історія Юзефа, проданого братами в Єгипет, а також історія марнотратного сина, який залишає люблячого його батька [7].

Тому існує потреба радикального відродження виховання в українських родинах і школах. Шансом такого відродження є звернення до християнських засад виховання. Пунктом виходу у християнському вихованні є сукупний і реалістичний погляд на людину, вміщений в біблійній антропології [7]. Святе Письмо передбачає всі сфери людини (сферу тілесну, інтелектуальну, емоціональну, моральну, духовну, релігійну, суспільну) і споглядає її реалістично. Людина створена на подобі Бога, який є Любов'ю і одночасно створена так, що може кривдити не лише інших людей, але навіть самого себе. В цій ситуації розвиток не є спонтанним, а вимагає відповідальної виховної допомоги зі сторони дорослих, а також внутрішньої чуйності і дисципліни з боку вихованців.

Коли йдеться про основні завдання виховання, то вони виникають з

того розуміння, що бути зрілою людиною – означає бути кимось свідомим і вільним. Відсутність свідомості чи волі сповільнює розвиток людини і веде до життєвої кризи. Як свідомість, так і воля не розвиваються несподівано. Вони підлягають різноманітним загрозам. Людина може використовувати свої здібності неправильно, помилково, може також неправильно користуватися своєю волею, або використовувати для того, щоб робити те, що є вигідним для неї, а не те, що є ціннісним і корисним. Може використовувати волю для того, щоб кривдити себе та інших, а не для того, щоб любити. В цій ситуації основним завданням християнського виховання є робота над свідомістю і волею вихованця. Виховання – це допомога вихованцеві краще зрозуміти себе та інших людей, а також, щоб він більш зріло любив себе та інших. Щоб не жив у світі фікції чи ненависті, а у світі правди і любові. Хтось, хто прекрасно мислить, але не кохає, буде цинічним. Хтось, хто прагне щиро кохати, але не зможе правильно мислити, буде наївним [10, с. 24].

Мета статті – визначити роль і значення християнського виховання в сучасному суспільстві, а також визначити основні методи і завдання християнського виховання підростаючого покоління.

Кожен вихователь повинен поставити собі запитання: яким чином допомогти вихованцеві зріло мислити і зріло кохати? З цією метою ми звертаємося до проблеми методів в християнському вихованні. Тут, так само як і в завданнях виховання, обов'язковим є критерій інтеграції і реалізму. Інтеграція ця означає використання різного роду методів, а реалізм те, що повинні педагоги враховувати реальні можливості і обмеження вихованця. Аналізуючи поданий критерій, можна визначити, що основні методи християнського виховання – це: позитивна мотивація, відповідний добір мови і аргументів у вихованні, демаскування типових небезпек в галузі виховання, постановка вихованцеві відповідних вимог, застосування природних можливостей його помилкової поведінки, а також використання виховної ролі страждання [9, с. 32].

З огляду на це, слід розглянути основні завдання християнського виховання.

1. Виховання розуму: вчити думати як Христос. Треба помагати вихованцеві, щоб він думав про себе цілісно і реалістично. Кожен з нас має спонтанічну тенденцію, щоб бачити і розуміти себе наївно або звужено. Цілісне розуміння означає, що вихованець не звужує розуміння самого себе до деяких лише вимірів (наприклад, тілесність чи емоціональність), а враховує все багатство своєї природи (фізична сфера, психічна, моральна, духовна, релігійна, суспільна). А розуміння реалістичне означає, що вихованець стає щоразу більш свідомим, що бути людиною, означає бути кимось заклопотаним внутрішніми слабостями і зовнішніми впливами. Почуття реалізму показує, що вихованець розуміє те, що потребує підтримки зі сторони людей і Бога, потребує внутрішньої дисципліни,

чуйності, зрілої ієрархії цінностей.

Другим важливим завданням інтелектуальної формації є допомога вихованцеві, щоб він розумів, що не може відокремити свою поведінку від її природного наслідку. Наприклад, якщо він не хоче бути залежним від алкоголю, то у період свого дозрівання не повинен вживати пиво чи інші алкогольні напої. Якщо він не хоче страждати, то не повинен робити нічого, що робить кривду йому самому чи іншим людям. Якщо хоче бути щасливим, то повинен керуватися любов'ю і правдою, повинен поважати людську природу і власне покликання.

2. Виховання свободи: вчити любити як Христос. Правильної думки недостатньо, щоб вихованець мудро керував своїм життям і щоб не тікав від правди. Необхідним є також те, щоб він навчився любити. Життя без любові робить так, що людина не має сили і мотивації, щоб жити в правді, яку вона відкрила чи зрозуміла. Любов є найважчим зі всіх способів користання з волі. Вона ставить найбільші вимоги. З огляду на це, учіння зрілої любові не може настати раптово чи без зусилля. Воно охоплює конкретні процеси і фази розвитку. Фаза перша – це емоційний зв'язок дитини з батьками. Фаза друга – це закоханість, яка означає інтенсивне емоційне замилювання іншою особою. Початкам закоханості товаришують загалом радісні переживання і досвід. Він чи вона відчувається щоразу краще в присутності другої особи. Завданням вихователів є роз'яснення вихованцям суті зрілої любові. Любов вимагає пізнання іншої особи. Лише Бог може любити всіх людей, оскільки тільки Він знає, що криється в серці кожного з нас. А людина може любити тільки конкретно та індивідуально лише тих, кого добре пізнає. Любити – це значить так з іншою людиною розмовляти і так щодо неї поступати, щоб це служило її розвитку, щоб вводило її у світ добра, правди і краси. Саме так любив Христос тих, кого зустрічав і такої любові вчить нас у повісті «про марнотратного сина» [3, с. 64].

Завданням християнських вихователів є навчити любові невідкликаної і жертвовної, одночасно мудрої, компетентної, тобто пристосованої до ситуації і поведінки особи, яку ми любимо.

Розглянемо детальніше основні методи християнського виховання.

Отже, основним методом виховного впливу на вихованця є використання позитивної мотивації. Виховання не буде ефективним, якщо буде опиратися на моралізаторство, наказування і заборони, залякування, контролювання чи примушування. Коли Ісус Христос вчить своїх учнів мислити, як Він, і кохати, як Він, то пояснює, що метою Його діяльності є принесення радості. Христос запрошує учнів наслідувати свої слова і чини, щоб Його радість в них була і щоб їх радість була повною. Отже, першим методом виховання є введення вихованця у світ любові, тобто допомога йому у тому, щоб він розумів, що весь виховний труд виникає з любові. Щоб він переконався, що він є коханий Богом і конкретними людьми, яким

залежить на тому, чи він знаходиться в добрих умовах і чи він добре розвивається. Щоб виховувати, не достатньо лише мати правильну думку. Треба любити! Мудра любов вихователів є першим методом виховання і найефективніше мотивує вихованця до якихось зусиль і розвитку. Вихованець, який не відчуває любові до себе, стає байдужим до власної долі і не є в стані прийняти навіть наймудрішу допомогу вихователя [5].

Другим методом виховного впливу на вихованця є відповідний добір мови і аргументів у вихованні. Вихователь повинен бути свідомим того, що молоді люди інтерпретують його слова і аргументи згідно суб'єктивної логіки, а інколи навіть з деякими порушеннями. Завданням вихователів є настільки точний показ правди про людину і людське життя, щоб молоді люди розуміли її навіть тоді, коли з якихось причин не хочуть цієї правди зрозуміти і визнати! Варто розглянути основні засади цього питання [3, с. 67–73].

По-перше, слід використовувати сучасну мову, яка є зрозумілою для всіх вихованців. З цією метою вихователь повинен уважно прислухатися до мови молодих людей, щоб в міру своїх можливостей звертатися до неї. Однак, слід остерігатися крайностей. Однією крайністю було б використовувати мову, яка перекреслює сприймальні можливості молодих людей, наприклад, мовою теології. Другою крайністю було б використання молодіжного сленгу.

По-друге, вихователь повинен використовувати точну мову, однозначну. З цією метою він повинен старанно визначати зміст вживаних ним слів і понять. Особливо тих, які на даний момент є багатозначними, наприклад: любов, воля, правда, сумління. Варто давати короткі визначення використовуваних понять. Наприклад, любов – це не почуття, а турбота про добро людини. Воля – це не довільна діяльність, а перебування на стороні любові і правди. Правда про людину – це не суб'єктивне переконання даної особи, а результат спостережень над життям. Сумління – це здатність відрізнити те, що розвиває людину від того, що її знищує. Духовність – це здатність людини до розуміння самого себе.

По-третє, вихователь повинен користуватися мовою, яка виражає відкритість і щирість. Це означає, що він не повинен підкорятися молодим людям, і що деяка правда чи явища, що стосуються людського життя є темами табу, яких не можна порушувати чи про які не можна говорити відверто. Спосіб спілкування з вихованцем повинен бути природнім, ясным, безпосереднім. Однак, мова повинна бути завжди культурною і делікатною. Вихователь не повинен ніколи використовувати двозначну чи нетактовну мову.

По-четверте, слід користуватися мовою екзистенційною, а не моралізаторською. Це означає, наприклад, доводячи вихованцям потребу дисципліни щодо власної сексуальності, варто звернутися до аналізу

людського досвіду, а не лише до моральних наказів, звичаїв чи правових норм.

По-п'яте, у вихованні слід використовувати мову прагнень, саме таку мову, яка закликає до потреб, прагнень та ідеалів молодих людей.

По-шосте, слід використовувати конкретну мову. В молодих людей домінує прагматичне мислення, емпіричне чи математичне. До такої мови слід звертатися особливо тоді, коли щось для них є з точки зору виховання важким: коли доводимо норми певних вимог чи заборон. Варто тоді говорити мовою цифр і статистик, описувати конкретні події і досвід.

Вихователь, який показує вихованцям реалістичну правду про людину і її життя, повинен бути більш точним в аргументації ніж ті, хто ошукують молодих людей, і ті, хто прагне ними маніпулювати.

Третім важливим методом виховання є демаскування основних загроз, до яких може схилитися вихованець. Однією з таких небезпек є власна наївність і слабкість. Другою небезпекою є антивиховний вплив тих дорослих, які є наївними чи цинічними. Треба помагати вихованцям, щоб вони розуміли, що не існує легкого щастя, що алкоголь і наркотик ошукує, робить залежними і вбиває, що сексуальність без любові веде до злочинів і порушень, що толерантність і демократія не може стояти над правдою, любов'ю і відповідальністю, що для закладення щасливої родини необхідною є не лише любов, але також і зрілість.

Наступним, не менш важливим методом християнського виховання є постановка відповідних вимог. Формування зрілих позицій вимагає серйозної постановки вихованцеві мудрих вимог, пристосованих до його віку і можливостей. Виховання – це насамперед подолання слабкості, наївності, лінивства. Компетентний вихователь не лише помагає вихованцеві зробити слухне зусилля, а й одночасно помагає йому зрозуміти, що постановка самому собі розумних вимог є основним проявом і результатом справжньої любові вихованця до себе. Той, хто не ставить до себе вимог, той легковажить власним розвитком і попадає в життєву кризу.

Ще одним методом, який можна виокремити у вихованні дитини це є виявлення природних наслідків помилок виховання. Виховний реалізм вимагає, щоб батьки та інші вихователі виправляли природні наслідки помилок, які допустив вихованець. Брехня, лінивість, легкодумство, безперервне споглядання телевізору чи спілкування з негативними групами ровесників повинно викликати певні наслідки: втрату довіри зі сторони батьків, негативні шкільні оцінки, відсутність кишенькових, збільшений контроль, нагадування та ін.

Виховання – це показ зв'язку між визначеною поведінкою і її природними наслідками. Це є одним з найважчих аспектів у сучасній педагогіці, оскільки багато вихованців піддається нетверезому мисленню про можливість відділення власної поведінки від її природних наслідків.

Зрілий вихователь не дозволить обманювати вихованця, що він може бути агресивним, брехливим, неввічливим, і незважаючи на це, мати позитивні людські відносини і бути щасливою людиною.

Шостим методом християнського виховання є використання виховної ролі страждання. Досвідчений вихователь розуміє, що виховання не можливе без стресів. Незважаючи на безупинну формацію і особистий розвиток, вихователь повинен зробити все, щоб самому не стати джерелом стресів, яких вихованець не завинив. Однак не можна оберегати вихованця від стресів і страждань, які є наслідком його власних слабостей, наївності і помилок. Мудро використане страждання, з точки зору виховання, «відкриває» вихованцеві очі. Вчить відрізняти добро від зла, правду від брехні, щастя від життєвої кризи. Люблячий вихователь розуміє, що краще, щоб вихованець страждав, коли помиляється, ніж би мав і надалі помилятися. Страждання не є драмою життя. Воно є болючою інформацією, яка може міняти людину і вчити мистецтва життя. Драмою є лише перебування у помилці, наївності чи гріху [3, с. 78–85].

Отже, ідеалом християнського виховання є наслідування Ісуса Христа. Метою всього, що Він робив і говорив була допомога людині, щоб вона навчилася думати і любити так, як Він. Христос прийшов, щоб нас визволяти своєю правдою, і щоб запросити нас на «бенкет» своєї великої любові: тієї безумовної, вірної і невідкликаної. Він запрошує на бенкет визволення від всього, що нас непокоїть, кривдить, болить, що відбирає в нас радість життя і що загрожує нашому майбутньому [5, с. 14, 15–24]. Одночасно Він сам нам пригадує, що на цій землі багато осіб і навколишнього середовища направляє до нас запрошення на інші бенкети. На бенкети, котрі позбавлені любові: бенкети егоїзму, агресії, наївності, на бенкети алкоголізму, наркоманії, порнографії, на бенкети, які закінчуються стражданням, втратою волі, бідною. На такі бенкети легко запрошувати і легко приймати запрошення, бо це бенкети, на які не потрібно мати одягу людської гідності і зрілості. Це бенкети, які обіцяють ілюзію легкого щастя і перспективу негайного задоволення. Бог, знаючи серце людини, знає про це краще від нас самих. Відповідальні вихователі – це ті, які – на подібні Христа – вчать мудро мислити і мудро любити, це ті, хто робить це, спираючись на методи, пристосовані до можливостей та обмежень вихованця. Лише тоді вони дають йому шанс, щоб він вибрав запрошення на бенкет тієї правди, яка визволяє, і тієї любові, за якою він найбільше сумує.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Benedykt XVI Przemówienie wygłoszone 18 sierpnia 2005 r. do młodzieży nad Renem // «Wiadomości KAI» 699 (2005). – № 34. – 56 s.
2. Borowczyk S. Wartości zagubione w wychowaniu szkolnym / [w:] red. K. Mroczek, Wychowawca na czas próby. Jakiego człowieka chcemy

- wychować? Michalineum. – 1997. – 148 s.
3. Chałas K. Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki // Lublin-Kielce 2003. – T. I. – S. 9.
 4. Dziewiecki M. Wychowanie w dobie ponowoczesności / Kielce, 2002. – 188 s.
 5. Jan Paweł II. Przemówienie do nauczycieli i wychowawców. Chrześcijańscy wychowawcy kształtują ludzi wolnych, obywateli sprawiedliwych i prawych, budujących pokój / W: Red. A. Dymier. Szkoła katolicka w nauczaniu Kościoła. – Szczecin-Warszawa, 2002. – 194 s.
 6. Kot S. Historia wychowania / Kraków, 1924. – 480 s.
 7. Mariański J. Religijność w procesie przemian. – Warszawa, 1991. – S. 324.
 8. Michalik J. Obraz młodzieży współczesnej (refleksje duszpasterskie) // «Homo Dei», 223 (1992). – nr 1. – S. 16.
 9. Siemianowski A. Człowiek, a świat wartości / Gniezno, 1993. – 120 s.
 10. Sławiński S. Wychowanie ku wartościom w perspektywie reformy edukacji szkolnej // [w:] red. W. Stępniewski, Wobec wyzwań wychowawczych przełomu tysiącleci. Materiały z konferencji dla nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych. – Lublin 7 i 21 listopada 1998. – Lublin, 1998. – S. 50.
 11. Świętochowski A. Nowe drogi. – W: Źródła do dziejów wychowania i myśli Woroniecki J. Wychowanie człowieka. – Kraków, 1961. – 250 s.
 12. Szytmiler R. Obowiązek rodziców katolickich przygotowania dzieci do dojrzałego życia chrześcijańskiego. – W : Dojrzałość Chrześcijańska. Red. A. J. Nowak, W. Słomka. – Lublin, 1994. – 164 s.